

УДК 378.147:37.011.3-051
DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-1-206-217

Самойленко О. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя
sov-15@ukr.net
orcid.org/0000-0002-2622-3064

Новгородська Ю. Г.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя
NovgorodskaYG04@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7285-5548

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК
ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ**

У статті розкрито особливості підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти через призму досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, а також проаналізовано напрями її удосконалення в контексті вимог сучасного суспільства. Наголошено на тому, що підготовка вчителів є однією з найбільш важливих складових педагогічної системи, адже від професійних якостей педагогів залежить успіх у навчанні та розвитку учнів. В умовах глобалізаційних процесів, швидкого розвитку технологій і зміни соціокультурних парадигм постають нові виклики та висувуються відповідні вимоги до вчителів, що потребують корекції в підготовці педагогічних кадрів. Дослідження показало, що сучасна система вищої освіти зазнає значних змін, які зумовлені не лише технологічним прогресом, а й потребою формування компетентних фахівців, здатних ефективно виконувати свою професійну діяльність. У цьому контексті особливо важливим є компетентнісний підхід до підготовки майбутніх учителів, який орієнтований не на механічне засвоєння фактів, а на формування навичок, необхідних для роботи в динамічному освітньому середовищі. Це означає, що вчителі повинні не лише володіти знаннями, а й уміти їх застосовувати на практиці, в реальних умовах закладу освіти.

У статті наголошується, що однією з ключових проблем сучасної підготовки майбутніх учителів є недостатня практична спрямованість навчання. Також автори акцентують увагу на актуальності формування у майбутніх учителів здатності до безперервного професійного розвитку в умовах швидкої зміни освітніх технологій, методик викладання та соціокультурних умов. Проаналізовано процес підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного навчання. Наголошено на необхідності впровадження інноваційних методів навчання. Детально проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо створення ефективною моделі педагогічної освіти, яка базується на тісній співпраці закладів освіти з іншими освітніми установами, інтеграції теоретичних знань із практикою, формуванні культури професійного розвитку. Усі ці аспекти мають бути враховані при реформуванні системи педагогічної підготовки з метою забезпечення високої якості освіти та професійної діяльності майбутніх учителів.
Ключові слова: майбутні вчителі, професійна компетентність, глобалізація, інтерактивні методи навчання, інновації, впровадження, мобільність, система, вища освіта, інклюзивна компетентність, освітні технології, саморозвиток, якість освіти.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли світове суспільство переживає глибокі соціально-економічні та культурні трансформації, однією з важливих проблем, що стоїть перед системою вищої освіти, є підготовка майбутніх учителів. Педагогічна діяльність, орієнтована на розвиток особистості учня, вимагає від педагога не лише високої професійної кваліфікації, а й здатності до безперервного самовдосконалення, адаптації до змін у суспільстві, економіці та технологіях. Тому питання підготовки педагогічних кадрів у системі вищої освіти набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході наукового пошуку з'ясовано, що вітчизняні і зарубіжні науковці визначають кілька основних тенденцій, що впливають на зміст і форми підготовки майбутніх вчителів. Одним з найбільш важливих напрямів є глобалізація, яка трансформує не тільки економічні, політичні, а й культурні аспекти життя суспільства. Це накладає особливі вимоги на педагогічну діяльність. У світі, що швидко змінюється, вчителі повинні мати не тільки глибокі галузеві знання, але й здатність адаптуватися до нових соціокультурних умов, тобто бути готовими працювати в умовах культурної і соціальної різноманітності, забезпечувати рівні можливості для розвитку кожного учня, незалежно від його походження, національності або релігійних переконань. Зарубіжні дослідники, зокрема Г. Бланко Лопес, М. Вірджинія Меркау, П. Саєр, вказують на необхідність підготовки вчителів, здатних до міжкультурної комунікації та взаємодії з учнями різних національностей та етнічних груп.

У контексті глобалізації важливим є також розвиток умінь та навичок, які дозволять майбутнім фахівцям працювати в міжнародних освітніх системах, зокрема інтеграція вчителів в єдину глобальну мережу освітніх стандартів і методик. Цей аспект є важливим для формування у педагогів орієнтації на світові освітні тенденції, підвищення рівня мобільності і готовності до постійних змін. Вітчизняні та зарубіжні науковці наголошують на необхідності підвищення рівня мобільності вчителів у відповідь на швидкі зміни в суспільстві та економіці. Вони підкреслюють важливість розвитку у майбутніх учителів здатності до міжкультурної комунікації, адаптації до нових форм навчання і викладання, а також вміння використовувати новітні освітні технології для підтримки високої якості навчання.

Мета статті: розкрити особливості підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти через призму досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців та проаналізувати напрями її удосконалення в контексті вимог сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Ефективність різних педагогічних підходів досліджує Джон Гетті (John Hattie), австралійський дослідник у галузі освіти, відомий своїми масштабними метааналізами. У працях «Visible Learning» (2008) [20] та «Visible Learning for Teachers» (2012) [21] він висвітлив результати понад 800 метааналізів, що охоплюють більше ніж 50 тис. досліджень, спрямованих на визначення факторів, які найбільше впливають на успішність учнів. Джон Гетті створив рейтинг із понад 250 факторів, що впливають на успішність учнів, серед яких зворотний зв'язок, формувальне оцінювання та розвиток метакогнітивних стратегій. У своїх дослідженнях Джон Гетті використовує показник «розміру ефекту» (effect size) для оцінки впливу різних освітніх стратегій на навчальні досягнення. Зокрема, він підкреслює важливість колективної ефективності вчителів (Collective Teacher Efficacy), яка має один із найвищих розмірів ефекту ($d=1.57$) серед досліджених факторів. Також Джон Гетті акцентує увагу на мобільності вчителів, зокрема їх здатності адаптуватися до змінних умов і постійному саморозвитку, що є важливим фактором для покращення якості освіти.

Один із провідних фахівців у сфері освіти Пасі Сальберг (Pasi Sahlberg), фінський експерт з питань освіти, автор багатьох публікацій і професор Мельбурнського університету в Австралії, у своїй праці «What Can the U.S. Learn from Educational Change in Finland?» представляє досвід Фінляндії і зазначає про

важливість мобільності вчителів та їх здатності до адаптації в умовах освітніх реформ, інновацій та змін на ринку праці. Він підтримує ідею безперервного професійного розвитку вчителів як важливого елементу системи освіти Фінляндії [23, с. 323-348]. Слід зауважити, що фіни формували свою освітню систему з урахуванням потреб національної економічної стратегії і перенесення їхнього досвіду в його первісному вигляді на систему освіти в нашій країні може бути неефективним. Україні необхідно розробити власну освітню модель, орієнтовану на національні особливості, яка буде чітко спланована та організована на всіх етапах її реалізації та сприятиме розвитку соціально-економічного потенціалу українського суспільства.

На особливу увагу заслуговують дослідження Лінди Дарлінг-Хаммонд (Linda Darling-Hammond), професорки Стенфордської вищої школи освіти імені Чарльза Е. Дюкоммуна. Вона стала засновницею Стенфордського центру політики можливостей в освіті та спонсором Стенфордської програми підготовки вчителів, яку й допомогла змінити. Проведені нею наукові розвідки відіграли провідну роль у створенні Національної ради професійних стандартів освіти, що здійснюють широкі дослідження та постійні консультації з федеральними, державними та місцевими органами влади та педагогами щодо стратегій покращення освітньої політики та практики, трансформації школи, орієнтованій на потреби учнів. Серед її публікацій є ряд праць, відзначених нагородами, зокрема «Право вчитися», «Викладання як навчальна професія», «Підготовка вчителів до мінливого світу» та «Плоский світ і освіта» [26]. У своїх наукових розвідках вона підкреслює необхідність адаптації вчителів до нових освітніх вимог і зростаючих очікувань суспільства, зокрема через розвиток мобільності та професійних компетенцій у мінливих умовах [25].

Лінда Дарлінг-Хаммонд вважає, що, незважаючи на тривалу критику педагогічної освіти, маса суттєвих доказів вказує на те, що вчителі, які мали достатню практичну підготовку, є більш впевненими та успішнішими в своїй професійній діяльності. Останні дані також свідчать про те, що реформи педагогічної освіти, які спрямовані на створення більш інтегрованих освітніх програм з розширеною практичною підготовкою, яка передбачає написання курсової роботи з методики навчання та викладання, забезпечують найефективнішу підготовку здобувачів, які в майбутньому мають більшу ймовірність продовжити професійну діяльність вчителя [19, с. 151–156].

Серед провідних американських учених, що займаються реформаційними процесами в освітній галузі, виділяється Девід С. Берлінер (David C. Berliner). Він наголошує на необхідності врахування соціально-економічних чинників у навчанні, а також підкреслює важливість професійної підготовки вчителів та розвитку професійної компетентності. Водночас, учений підтримує ідею адаптації освітніх програм підготовки майбутніх учителів до нових умов із метою підвищення ефективності їх професійної діяльності [18, с. 40–87].

Проблема професійної підготовки вчителів у системі вищої освіти була також предметом численних досліджень українських науковців. Зокрема, дослідження О. Є. Антонової присвячені питанням реформування вищої освіти, їх впливу на професійну підготовку вчителів та необхідності адаптації навчальних планів до сучасних вимог [2, с. 81–109]. Авторка підкреслює важливість формування професійної компетентності майбутнього вчителя через інтеграцію теоретичних знань і практичного досвіду. Також О. Є. Антонова пропонує концепцію «педагогічної компетентності», що включає не лише знання предмета, але й уміння адаптуватися до змінюваних умов в освітній сфері, використовувати інноваційні технології в навчанні. Для успішної підготовки вчителя важливо орієнтуватися саме на інноваційні методики, інтеграцію нових інформаційних технологій і взаємодію з реальними педагогічними практиками під час навчання [10].

На питаннях сучасних моделей педагогічної освіти в Україні та їх адаптацію до вимог європейських стандартів, зокрема на значенні дидактичних стратегій у формуванні професійних навичок учителів, зосереджується О. А. Дубасенюк. Її

дослідження доводять, що якість підготовки вчителя значною мірою залежить від того, як ефективно поєднуються академічні знання з практичними вміннями [5]. О. А. Дубасенюк наголошує на важливості підвищення якості педагогічної підготовки через вдосконалення освітніх програм та інтеграцію нових підходів до викладання, зокрема шляхом використання міждисциплінарних знань. На її думку, освітні програми мають бути гнучкими і практико-орієнтованими на розв'язання конкретних проблем, що виникають під час освітнього процесу. Важливо не лише знати теорію, але й вміти використовувати її на практиці в реальних умовах [15].

На важливості емоційної компетентності вчителя, як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх педагогів акцентує увагу С. С. Вітвицька [4, с. 64–79]. Предметом її дослідження є вплив соціальної та емоційної компетентності на успішність взаємодії вчителя з учнями. Вона підкреслює, що емоційна грамотність, здатність до самоконтролю та розуміння емоцій учнів важливі для створення здоров'язберезувального освітнього середовища. Так, професійна підготовка вчителів повинна включати навчання управлінню емоціями, побудові здорових стосунків з учнями та розвиток соціальних навичок, що допомагає створити позитивну атмосферу в учнівському колективі [4, с. 78–81].

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки педагогів вивчає О. М. Семенов. У своїй монографії «Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури» авторка підкреслює, що важливою складовою професійної підготовки вчителів мають стати інформаційні технології. На її думку, сучасні вчителі повинні вміти працювати з цифровими інструментами та використовувати їх для покращення освітнього процесу. Сучасний вчитель має бути готовий до використання цифрових технологій як для навчання учнів, так і для власного професійного розвитку [13].

Важливість постійної професійної перепідготовки вчителів аналізує В. А. Калінін. Він вказує на необхідність створення системи безперервного навчання та вдосконалення професійної компетентності через курси, тренінги та семінари. У своїх працях учений розкриває особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в контексті нової мовної політики й акцентує увагу на необхідності постійної професійної перепідготовки вчителів для забезпечення високого рівня викладання та адаптації до сучасних освітніх вимог. Він вважає, що професійний розвиток не повинен закінчуватися з отриманням диплому про вищу освіту, а має бути безперервним процесом, що включає участь в роботі курсів підвищення кваліфікації, тренінгів, семінарів. Тобто, система безперервного навчання є ключовою для забезпечення професійної компетентності вчителів, що дозволяє їм адаптуватися до швидких змін у педагогічному середовищі та вимог сучасної освіти [6, с. 193–196].

У ході наукового пошуку з'ясовано, що складниками та системними характеристиками професійних компетентностей вчителя науковці визначають особистісні якості вчителя, його педагогічну ерудицію, критичне мислення, інтуїцію, імпровізацію, рефлексію. Звідси можна зробити висновок, що компетентність є складовою загальної культури людини, а професійна компетентність – компонентом професійної культури фахівця, його професіоналізму [3, с. 81–86]. Відтак, професійна компетентність та загальна компетентність, на думку науковців, співвідносяться як частина й ціле.

Особливої уваги в контексті нашого дослідження заслуговують погляди В. П. Андрущенко та В. І. Бондаря щодо важливості компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів, який є сучасною парадигмою для формування системи комплексної стандартизації якості вищої освіти. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що підготовка педагогів має бути орієнтована на формування їх здатності бути конкурентоспроможними та конкурентоздатними на ринку праці. Конкурентоспроможність у цьому контексті є одним із основних критеріїв оцінки якості підготовки вчителів. Вона включає в себе не лише рівень знань і професійних навичок, а й

спроможність успішно функціонувати в умовах високої конкуренції на ринку праці. Конкурентоздатність – це ще один важливий критерій, який, на думку науковців, стосується особистісної готовності випускника до ефективної професійної діяльності. Він визначає, наскільки педагог здатний долати труднощі, вирішувати проблеми, ефективно взаємодіяти з учнями та колегами, а також підтримувати свій імідж на професійному рівні. Такий підхід, на думку науковців, дозволить забезпечити не лише високу професійну компетентність, але й особистісну готовність до діяльності в умовах постійно змінюваного освітнього та соціального середовища [1].

Отже, основою модернізації моделі педагогічної освіти В. П. Андрущенко та В. І. Бондар вважають сукупність ідей та підходів, серед яких провідними мають виступати: оптимізація та укрупнення змістових одиниць в умовах переходу від чотириступеневої до двоциклової системи підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу; перехід від енциклопедичної до компетентнісної парадигми освоєння змісту відповідної професії; ідея автодидактичного забезпечення формування особистості професіонала як внутрішньоосвітнього «прирощування» і розвитку «Я-концепції»; ідея синергетизму у забезпеченні наступності, єдності і взаємопроникнення складових педагогічної та андрагогічної моделей організації та здійснення навчання здобувачів [1, с. 54–63].

Вагоме значення у професійній підготовці майбутніх учителів займає питання щодо їх навчання через практику та використання інноваційних підходів в освітньому процесі. Так, Лінда Дарлінг-Гаммонд (Linda Darling-Hammond) у праці «The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future» вказує на важливість підготовки вчителів шляхом набуття практичного досвіду та постійного вдосконалення професійних навичок. Учена підкреслює значення постійного професійного розвитку та підготовки майбутніх учителів до роботи в різноманітних освітніх закладах [25; 26].

Гелен Тімперлі (Helen S. Timperley) у праці «Realizing the Power of Professional Learning» акцентує увагу на важливості безперервного професійного розвитку вчителів, що повинно передбачати не тільки теоретичне навчання, а й застосування знань на практиці. У своїй книзі авторка зазначає, що професійний розвиток вчителів часто пропагують як панацею для покращення освітнього процесу. На її думку, важливим є перехід від професійного розвитку до професійного навчання, тобто замість пасивного сприйняття знань важливим є акцент на активному навчанні, яке передбачає безперервний процес удосконалення, заснований на рефлексії, співпраці та застосуванні нових знань на практиці. Також Гелен Тімперлі пропонує поєднання практичного та фундаментального аспектів: професійне навчання повинно відповідати одночасно двом вимогам – бути практично корисним у повсякденній діяльності та сприяти розвитку компетенцій, що допоможуть сприймати нові виклики в майбутньому [22].

Кеннет Зайснер (Kenneth Zeichner) у праці «Connecting Genuine Teacher Development to the Struggle for Social Justice» наголошує на інтеграції теорії з практикою в підготовці вчителів, що дає можливість ефективно впроваджувати педагогічні стратегії, спрямовані на соціальну справедливість в освіті [24, с. 383–395].

Серед провідних тенденцій в освітній галузі є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) у процес підготовки майбутніх учителів. Сучасні технології відкривають нові можливості для навчання, дозволяють розширювати межі освітнього середовища і забезпечують доступ до глобальних освітніх ресурсів. Учителі повинні володіти не лише базовими навичками використання ІКТ, а й здатністю впроваджувати їх в освітній процес, що забезпечує розвиток критичного мислення, креативності та самостійності учнів. Згідно з дослідженнями вітчизняних науковців для майбутніх учителів важливим є не тільки знання сучасних цифрових інструментів, але й здатність застосовувати їх для створення інтерактивних й активних форм навчання з орієнтацією на індивідуальні потреби кожного учня. Це

створює потребу у використанні нових підходів у навчанні, які б поєднували традиційні методи з інноваційними технологіями [7, с. 140–142].

Сучасна педагогічна наука активно розвивається у напрямку інклюзії, яка ставить за мету забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних чи соціальних обмежень. Учителі повинні бути готові до роботи з різними категоріями учнів, мати знання і навички адаптації освітніх програм до індивідуальних потреб здобувачів. Особливості професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (далі ООП) в умовах інклюзивної освіти, а також окремі теоретичні та практичні аспекти цього процесу були висвітлені в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, у наукових розвідках українських учених висвітлені наступні питання: теоретико-методологічні основи спеціальної педагогіки та інклюзивного навчання (В. І. Бондар); інклюзивна освіта в Україні та методи навчання дітей з особливими освітніми потребами (А. А. Колупасва); теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища (І. А. Малишевська); інклюзивна освіта та підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми з ООП (О. М. Савчук); адаптація освітнього процесу для дітей з ООП (О. М. Таранченко); компетентнісний підхід у підготовці педагогів до роботи в інклюзивному середовищі (С. В. Шевченко).

Дослідження українських науковців підкреслюють важливість формування у майбутніх вчителів компетентностей у сфері інклюзивного навчання, що включає навички роботи з учнями з ООП, а також використання індивідуального підходу до кожної дитини. Це вимагає від педагогів гнучкості щодо організації освітнього процесу та формування здатності адаптувати свої методики й технології відповідно до потреб учнівського колективу. Науковці акцентують увагу на тому, що формування інклюзивної компетентності у майбутніх учителів є одним із ключових питань їх підготовки. Сформованість вказаного феномену сприяє розвитку у майбутніх педагогів здатності працювати в команді; взаємодіяти в рамках міждисциплінарного підходу для створення комфортного освітнього середовища; враховувати індивідуальні особливості учнів (розвиток емпатії та толерантності до різноманітності учнів, адаптація навчальних матеріалів та методів викладання з урахуванням особливих освітніх потреб кожної дитини), а також забезпечує ефективне впровадження інноваційних технологій (використання сучасних цифрових ресурсів, інтеграція методик активного навчання) [11, с. 127–136].

Виходячи з вище викладеного зазначимо, що інклюзивна компетентність педагога – це його здатність і вміння створювати інклюзивне освітнє середовище, забезпечувати в ньому комфортну та сприятливу атмосферу для всіх учасників освітнього процесу. Вона передбачає високий рівень професійної діяльності, постійний розвиток фахових навичок, а також активну роботу над самовдосконаленням, шляхом здобуття нових знань і умінь з питань інклюзивної освіти.

Таким чином, тенденції в підготовці вчителів демонструють, що система освіти повинна бути гнучкою, здатною швидко адаптуватися до змін, що відбуваються в соціумі, економіці і технологіях. Глобалізація, технологічні інновації, інклюзивність і розвиток компетентностей – це основні фактори, що визначають сучасні підходи до підготовки педагогічних кадрів. Використання новітніх освітніх технологій та інтеграція їх у традиційні форми навчання дозволяє забезпечити високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів, здатних ефективно працювати в умовах постійних змін.

Аналізуючи наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених, ми помітили, що багато з них акцентують свою увагу на недоліках, притаманних системі вищої педагогічної освіти. Серед них необхідно виділити невідповідність навчальних планів реальним вимогам сучасного закладу загальної середньої освіти. Високий рівень теоретичної підготовки, яка часто не знаходить прямого застосування в практичній діяльності вчителя, є однією з причин, чому здобувачі вищої освіти не готові до

реальних умов роботи в закладах загальної середньої освіти. Як зазначає І. А. Хижняк у статті «Ключові результати професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи у ЗВО», що для вдосконалення системи професійної підготовки вчителя початкових класів необхідно орієнтуватися на особистісні утворення, яких набуває майбутній фахівець у процесі навчання. Авторка підкреслює, що сучасна система підготовки майбутніх учителів початкових класів має недоліки, серед яких превалювання гностичного підходу та домінування інформаційно-пояснювальної функції навчання на шкоду практико-орієнтованій парадигмі [17].

До суттєвих недоліків у системі вищої педагогічної освіти є недостатня увага до впровадження інтерактивних та інноваційних методів навчання у підготовці майбутніх учителів. Традиційне навчання, яке зосереджено на лекціях і пасивному сприйнятті інформації, не відповідає вимогам сучасної педагогічної практики, де важливу роль відіграють активні методи навчання. Важливим, на думку науковців, є використання інтерактивних технологій навчання, які активно розробляються вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Проте застосування інтерактивних технологій у педагогічних ЗВО стикається з певними труднощами. Як зазначають вчені, серед основних проблем є недостатній рівень готовності викладачів та здобувачів до використання таких технологій. Крім того, варіанти трактування терміну «інтерактивність» у педагогічних колах є різними, що ускладнює розробку чітких стандартів і підходів до застосування інтерактивних методів.

Не менш важливим недоліком є недостатня увага до формування особистісних якостей вчителя в умовах його професійної підготовки. Це підкреслює в своєму дослідженні О. В. Темрук [14]. На її думку, становлення особистісної зрілості майбутнього вчителя під час навчання у ЗВО часто відбувається безсистемно, нерівномірно, що не забезпечує досягнення високих результатів у професійному становленні фахівця, а тому його розвиток у процесі професійної підготовки буде більш ефективним за умов цілеспрямованого впливу на професійно-значущі компоненти цього феномену, такі як Я-концепція, здатність до психологічної близькості з іншими, життєва установка, а також професійна спрямованість майбутнього вчителя. Це можна досягти через використання активних соціально-психологічних методів навчання [14, с. 5].

Серед недоліків у підготовці майбутніх учителів в ЗВО є перевантаження здобувачів теоретичним матеріалом, що не завжди сприяє розвитку практичних умінь. Існує проблема наявності великої кількості дисциплін в освітніх програмах, що змушує здобувачів запам'ятовувати величезну кількість інформації, не маючи достатньо часу для отримання необхідних педагогічних навичок. Такий підхід не дозволяє майбутнім педагогам зосередитися на важливих аспектах їх професії. Із метою уникнення перевантаження здобувачів корисним буде проведення оптимізації освітніх програм (зменшити кількість теоретичних дисциплін і зосередити увагу на практичних аспектах педагогічної діяльності). Крім того, акцент слід робити на міждисциплінарних освітніх програмах, що дозволяють поєднувати знання з різних галузей та створювати більш цілісне уявлення про освітній процес.

Одним із недоліків, який часто вказується в дослідженнях науковців, є недостатній рівень взаємодії між закладами вищої та загальної середньої освіти (далі ЗЗСО). Здобувачі вищої освіти не завжди мають можливість працювати в реальних умовах шкільної практики до закінчення навчання. Це призводить до того, що після завершення навчання в ЗВО вони не готові до реальних викликів, які чекають на них у шкільному середовищі. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалювати співпрацю між ЗВО та ЗЗСО, забезпечувати більш широкі можливості для проходження практики, стажування і ефективного впровадження теоретичних знань у реальну практику. Важливо також створити механізми зворотного зв'язку, щоб ЗЗСО мали можливість впливати на зміст і якість навчання здобувачів в закладах вищої освіти.

Перераховані недоліки в системі вищої освіти потребують негайного вирішення для підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів. Оптимізація навчальних планів, підвищення рівня психологічної підготовки, впровадження інтерактивних методів навчання та покращення взаємодії з освітніми установами є важливими кроками на шляху до вдосконалення системи педагогічної освіти і створення умов для підготовки висококваліфікованих, творчих і готових до змін педагогів.

Із урахуванням виявлених недоліків, пропонуємо декілька ключових напрямів удосконалення підготовки майбутніх учителів:

1. *Оптимізація навчальних планів.* Одна з основних вимог – це скорочення зайвої теоретичної інформації та орієнтація на дисципліни практичного спрямування. Окрему увагу необхідно приділяти педагогічним технологіям і методикам, що сприяють розвитку критичного мислення та самостійності у здобувачів ЗВО.

2. *Зміна підходів до навчання.* Важливим є впровадження активних і інтерактивних методів навчання, які дозволяють здобувачам не лише засвоювати теоретичні знання, а й застосовувати їх у розв'язанні реальних педагогічних ситуацій.

3. *Покращення психологічної підготовки здобувачів.* Оскільки педагогічна діяльність вимагає високого рівня емоційної та психологічної стійкості, необхідно включити в освітні програми тренінги з розвитку у здобувачів таких особистісних якостей, як емоційний інтелект, стресостійкість, врівноваженість, що важливими для успішної майбутньої діяльності вчителя.

4. *Розвиток професійних компетентностей викладачів.* Із метою ефективного застосування інтерактивних технологій, необхідно створювати умови для професійного розвитку викладачів через тренінги, курси підвищення кваліфікації та впровадження новітніх педагогічних технологій в освітній процес ЗВО.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутніх учителів є важливою складовою частиною розвитку системи вищої освіти. Проблеми, що виникають у процесі навчання здобувачів освіти, є результатом недостатньої адаптації навчальних планів та програм до вимог сучасного суспільства. З метою ефективного вирішення цих проблем необхідно впроваджувати нові освітні технології, поліпшувати психологічну і професійну підготовку, а також зосередитися на розвитку особистісних якостей, які є важливими для педагогічної діяльності. Врахування цих аспектів допоможе створити систему підготовки майбутніх учителів, здатну відповідати викликам часу та забезпечити високу якість освітнього процесу на всіх рівнях освіти в Україні.

Література

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття. *Європейські педагогічні студії*. 2015. Вип. 5–6. С. 54–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epc_2015_5-6_8 (дата звернення 10.12.2024).

2. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81–109.

3. Балух М. Теоретичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя на основі компетентнісного підходу. *Педагогічний дискурс*. 2022. Випуск 33. С. 81–86 URL: https://www.researchgate.net/publication/376329813_Teoreticni_osnovi_profesijnoi_pidgotovki_majbutnogo_vcitela_na_osnovi_kompetentisnogo_pidhodu (дата звернення 10.12.2024).

4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 64–79.

5. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: методологія. теорія, практика: монографія. Т. 2. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 376 с.

6. Калінін В. О. Особливості формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в новій мовній політиці. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. С. 193–196.

7. Комар О. А. Сутність інтерактивної технології у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 1. С. 140–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2018_1_38 (дата звернення 15.12.2024).
8. Масюк О. М., Партола В. В., Смолянюк Н. М., Титаренко Л. І. Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Випуск 93. С. 199-202. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42526/Masiuk_Partola_Smolianiuk_Tytarenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 15.12.2024).
9. Освітні інновації: виклики 2030: електронний збірник наукових есе учасників наукового стажування «Особливості фінської системи освіти» (м. Гуйтнінен, Фінляндія, 01.02-12.03.2021) / Західно-Фінляндський Коледж, відділ освіти мерії м. Гуйтнінен, Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», 2021. 56 с. С. 6–9.
10. Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення: монографія / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т. О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 224 с.
11. Потапук Л.М. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Вип. 2. С. 127–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2023_2_15 (дата звернення 15.12.2024).
12. Ракітянська Л.М. Емоційний інтелект як особистісний чинник професійного становлення майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (Серія: Педагогічні науки) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. М.О. Носко. Чернігів, 2019. Вип. 1 (157). С. 162-165. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3279> (дата звернення 27.12.2024).*
13. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: Монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
14. Темрук О. В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2006. 213 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44487/Temruk_dis.pdf?isAllowed=y&sequence=1&utm_source=chatgpt.com (дата звернення 28.12.2024).
15. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Рута, 2016. 400 с.
16. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 77. С. 199-202. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33347/Fihol.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 18.12.2024).
17. Хижняк І. Ключові результати професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи у ЗВО. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*. 2018. Вип. 8. С. 5–15. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/522505?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 18.12.2024).
18. Bransford, J., Derry, S., Berliner, D., & Hammerness, K. Theories of learning and their roles in teaching. *In Preparing teachers for a changing world: What teachers should learn and be able to do*. San Francisco, CA: Jossey-Bass. 2005. P. 40-87.
19. Darling-Hammond, L. How Teacher Education Matters (Reprint from Journal of Teacher Education, *Journal of teacher education*. 2023. Vol. 74 (2). P. 166-173.
20. Hattie, J. Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge. 2008. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203887332> (дата звернення 10.12.2024).
21. Hattie, J. Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning. London: Routledge. 2012. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203181522> (дата звернення 01.12.2024).

22. Helen S. Timperley *Realizing the Power of Professional Learning* / Helen S. Timperley. McGraw-Hill Education (UK), 2011. 196 p.
23. Sahlberg P. *Educational change in Finland*. Second International Handbook of Educational Change. New York. 2010. P. 323-348.
24. Zeichner, K. *Connecting Genuine Teacher Development to the Struggle for Social Justice*. *Teaching Education*, 20 (4). P. 383-395.
25. <https://learningpolicyinstitute.org/> (дата звернення 23.12.2024).
26. <https://www.nasbe.org/nasbe-names-dr-linda-darling-hammond-as-policy-leader-of-the-year/> (дата звернення 23.12.2024).

References

1. Andrushchenko, V. P. (2015). *Modernizatsiia pedahohichnoi osvity v konteksti vyklykiv XXI stolittia* [Modernization of pedagogical education in the context of the challenges of the XXI century]. *Yevropeiski pedahohichni studii*. Vyp. 5-6. Pp. 54-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epc_2015_5-6_8 [in Ukrainian].
2. Antonova, O.I., Maslak, L.P. (2011). *Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid* [Professional pedagogical education: competence approach]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
3. Balukh, M. (2022). *Teoretychni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia na osnovi kompetentnisnogo pidkhodu* [Theoretical foundations of professional training of the future teacher based on the competence approach]. *Pedahohichniy diskurs*. Vypusk 33. Pp. 81-86 URL: https://www.researchgate.net/publication/376329813_Teoreticni_osnovi_profesijnoi_pidgotovki_majbutnogo_vcitela_na_osnovi_kompetentisnogo_pidkhodu [in Ukrainian].
4. Vitvytska, S.S. (2011). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly* [Basics of higher school pedagogy]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury [in Ukrainian].
5. Dubaseniuk, O.A. (2016). *Profesiina pedahohichna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka* [Professional pedagogical education: methodology, theory, practice]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
6. Kalinin, V.O. (2004). *Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy v novii movnii politytsi* [Peculiarities of the formation of professional competence of the future foreign language teacher in the new language policy]. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy zasobamy innovatsiinykh osvityvnykh tekhnolohii*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
7. Komar, O.A. (2018). *Sutnist interaktyvnoi tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv pochatkovoï shkoly* [The essence of interactive technology in the professional training of future primary school teachers]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu*. Seriia: Pedahohika ta psykholohiia. Issue 1. P. 140-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2018_1_38 [in Ukrainian].
8. Masiuk, O.M., Partola, V.V., Smolianiuk, N.M. & Tytarenko, L.I. (2023). *Formuvannia inkluzyvnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Formation of inclusive competence of future primary school teachers]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*. Issue 93. P. 199-202. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42526/Masiuk_Partola_Smolianiuk_Tytarenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
9. *Osvitni innovatsii: vyklyky 2030: elektronnyi zbirnyk naukovykh ese uchasnykiv naukovoho stazhuvannia «Osoblyvosti finskoï systemy osvity»* [Educational innovations: challenges 2030: an electronic collection of scientific essays of the participants of the scientific internship «Features of the Finnish education system»]. *Zakhidno-Finliandskyi Koledzh, viddil osvity merii m. Huitinnen, Polsko-ukrainska fundatsiia «Instytut Mizhnarodnoi Akademichnoi ta Naukovoï Spivpratsi»* [in Ukrainian].
10. *Pidhotovka suchasnoho vchytelia: informatsiino-tekhnolohichne zabezpechennia* [Training of a modern teacher: information technology support]. (O.I. Ohienko Eds.). Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
11. Potapiuk, L.M. (2023). *Osoblyvosti formuvannia inkluzyvnoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv yak skladovoï profesiinoi kompetentnosti* [Features of the formation of inclusive competence of future teachers as a component of professional competence].

Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. Issue 2. P. 127–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2023_2_15 [in Ukrainian].

12. Rakitianska, L.M. (2019). Emotsiinyi intelekt yak osobystisnyi chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia [Emotional intelligence as a personal factor in the professional development of a future teacher]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka*. Chernihiv. Issue 1 (157). P. 162–165. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3279> [in Ukrainian].

13. Semenoh, O.M. (2005). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Professional training of future teachers of Ukrainian language and literature]. Sumy: VVP «Mriia-1» TOV [in Ukrainian].

14. Temruk, O.V. (2006). Rozvytok osobystisnoi zrilosti maibutnoho vchytelia u protsesi profesiinoy pidhotovky [Development of personal maturity of the future teacher in the process of professional training]. Candidate's thesis. Kyiv. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44487/Temruk_dis.pdf?isAllowed=y&sequence=1&utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].

15. Teoriia i praktyka profesiinoy maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia: monohrafiia [Theory and practice of professional skills in the conditions of lifelong learning]. (O.A. Dubaseniuk (Eds.)). Zhytomyr: Vyd-vo Ruta [in Ukrainian].

16. Fihol, N. A. (2020). Inkluzyvna kompetentnist pedahoha: teoretychnyi aspect [Inclusive competence of the teacher: theoretical aspect]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Issue 77. P. 199–202. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33347/Fihol.pdf?sequence=1&isAllowed> [in Ukrainian].

17. Khyzhniak, I. (2018). Kliuchovi rezultaty profesiinoy pidhotovky suchasnoho vchytelia pochatkovo shkoly u ZVO [Key results of the professional training of a modern primary school teacher at the ZVO]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. DVNZ «Donbaskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet». Issue 8. P. 5–15. URL: https://journals.-indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/522505?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].

18. Bransford, J., Derry, S., Berliner, D., & Hammerness, K. (2005). Theories of learning and their roles in teaching. In *Preparing teachers for a changing world: What teachers should learn and be able to do*. San Francisco, CA: Jossey-Bass [in English].

19. Darling-Hammond, L. (2023). How Teacher Education Matters (Reprint from *Journal of Teacher Education*, *Journal of teacher education*. Vol. 74 (2). P. 166–173 [in English].

20. Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203887332> [in English].

21. Hattie, J. (2012). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning*. London: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203181522> [in English].

22. Helen, S. (2011). *Timperley Realizing the Power of Professional Learning*. Timperley. McGraw-Hill Education (UK) [in English].

23. Sahlberg, P. (2010). Educational change in Finland. *Second International Handbook of Educational Change*. New York [in English].

24. Zeichner, K. Connecting Genuine Teacher Development to the Struggle for Social Justice. *Teaching Education*, 20(4). P. 383–395. [in English].

25. <https://learningpolicyinstitute.org/>

26. <https://www.nasbe.org/nasbe-names-dr-linda-darling-hammond-as-policy-leader-of-the-year/>

Samoilenko O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogics,
Primary Education and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
sov-15@ukr.net
orcid/0000-0002-2622-3064

Novhorodska Y.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogics,
Primary Education and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
NovgorodskaYG04@gmail.com
orcid iD 0000-0002-7285-5548

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AS A PROBLEM OF RESEARCH BY NATIONAL AND FOREIGN SCIENTISTS

The article reveals the peculiarities of training future teachers in the higher education system through the prism of research by national and foreign scientists, and analyzes the directions of its improvement in the context of the requirements of modern society. It is emphasized that teacher training is one of the most important components of the pedagogical system, since the success in teaching and development of students depends on the professional qualities of teachers. In the context of globalization processes, rapid development of technologies and changes in socio-cultural paradigms, new challenges arise and corresponding requirements are put forward for teachers, which require correction in teacher training. The study has shown that the modern higher education system is undergoing significant changes, driven not only by technological progress but also by the need to form competent professionals capable of performing their professional activities effectively. In this context, a competency-based approach to the training of future teachers is particularly important, as it focuses not on the mechanical learning of facts but on the development of skills necessary to work in a dynamic educational environment. This means that teachers should not only have knowledge, but also be able to apply it in practice, in the real conditions of an educational institution.

The analysis has shown that one of the main aspects, which is the subject of a number of scientific studies by domestic and foreign authors, is the identification of shortcomings in the system of higher teacher education. Modern education requires constant adaptation to new requirements and realities of society, but the existing problems in the system of training future teachers negatively affect the quality of education and professional activity of teachers. Therefore, identifying shortcomings in the training of future teachers and finding ways to eliminate them are important for improving the effectiveness of teacher training.

The article emphasizes that one of the key problems of modern training of future teachers is the lack of practical orientation of training. The authors also emphasize the relevance of forming the ability of future teachers to continuous professional development in the context of rapid changes in educational technologies, teaching methods and socio-cultural conditions. The process of preparing future teachers to work in inclusive education is analyzed.

Based on the analysis of domestic and foreign research, the authors conclude that many teachers do not have sufficient knowledge and skills to work effectively in an inclusive environment. Therefore, an important area for improving teacher education is the inclusion of courses on inclusive education, methods of working with children with special needs, and psychological preparation of teachers to work in a diverse student body. The need to introduce innovative teaching methods is emphasized. The author analyzes in detail the experience of foreign countries in creating an effective model of teacher education based on close cooperation of educational institutions with other educational institutions, integration of theoretical knowledge with practice, and formation of a culture of professional development. All these aspects should be taken into account when reforming the system of teacher education in order to ensure high quality education and professional activity of future teachers.

***Key words:** future teachers, professional competence, globalization, interactive teaching methods, innovations, implementation, mobility, system, higher education, inclusive competence, educational technologies, self-development, quality of education.*